

Сухомлин Юлія Володимирівна,
здобувач наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук)
кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх
справ

ІНСТИТУТ КЛОПОТАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Впроваджуючи конституційні положення щодо правового статусу людини у сферу нормативно-правового регулювання кримінальних процесуальних правовідносин, законодавець забезпечив можливість окремих учасників кримінального провадження заявляти клопотання не тільки з метою охорони своїх прав, свобод та законних інтересів, а й для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

Важливість наукового дослідження цього процесуального інституту посилюється даними судової статистики. Зокрема, у 2015 році до місцевих судів

надійшло 547,3 тис. клопотань, скарг, які розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування, що на 17,1 % більше порівняно з 2014 роком; з них найбільшу кількість становлять клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів - 252,8 тис., або 46,2 % загальної кількості клопотань, скарг, які розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування, що надійшли; про обшук житла чи іншого володіння особи - 75,2 тис., або 13,7 %; про застосування запобіжних заходів - 57,1 тис., або 10,4 % та скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування - 45,1 тис., або 8,2 %. Розглянуто 543,3 тис. зазначених клопотань та скарг; із них задоволено - 426,4 тис., або 78,5 % [1].

Питання інституту клопотань перебуває постійно перебуває у полі зору як науки кримінального процесу, так і судово-слідчої практики. Наприклад, результати узагальнення судової практики свідчать, що при вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, слідчими суддями враховуються як загальні вимоги, які стосуються таких заходів, так і спеціальні вимоги щодо окремих їх різновидів, закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК). Також розглядаючи клопотання про застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, слідчі судді звертають увагу на те, що відповідні клопотання мають не лише за формою і складовими відповідати вимогам закону, але й бути належним чином обґрунтованими [5].

У теорії кримінального процесу проблематика інституту клопотань полягає у науковому пошуку уніфікації його поняття (КПК не надає чіткого визначення поняття «клопотання») [2], поданні аргументованої класифікації (окремі вчені пропонують класифікувати клопотання за предметом, за суб'єктами звернення та розгляду, за стадіями процесу) [4], узагальненні та дослідженні особливостей подання окремими учасниками кримінального провадження (наприклад, щодо процесуальної діяльності захисника) [6].

Сьогодні, чинний КПК визначає коло учасників подання клопотань, правові підстави та умови їх розгляду та вирішення, а в окремих випадках й процесуальну форму їх розгляду, зокрема: право заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо (п. 12 ч. 3 ст. 42 КПК); право потерпілого заявляти клопотання (п. 4 ч. 1 ст. 56 КПК); права цивільного позивача (ч. 3 ст. 61 КПК); права цивільного відповідача (ч. 3 ст. 62 КПК); право свідка заявляти клопотання про внесення до протоколу допиту змін, доповнень і зауважень, про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом (пп. 7, 8 ч. 1 ст. 66 КПК); підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК України (ч. 6 ст. 28 КПК); сторони кримінального провадження, потерпілий мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 89 КПК); ініціювання стороною захисту, потерпілим проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань (ч. 3 ст. 93 КПК); за клопотанням учасників процесуальної дії під час досудового розслідування застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим (ч. 1 ст. 107 КПК); пропущений із поважних причин строк повинен бути поновлений за клопотанням заінтересованої

особи ухвалою слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 117 КПК); суд, ураховуючи майновий стан особи (обвинуваченого, потерпілого), за її клопотанням має право своєю ухвалою зменшити розмір належних до оплати процесуальних витрат чи звільнити від їх оплати повністю або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату процесуальних витрат на визначений строк (ч. 1 ст. 119 КПК); особа, на яку було накладено грошове стягнення та яка не була присутня під час розгляду цього питання слідчим суддею, судом, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення (ч. 1 ст. 147 КПК); підозрюваний, обвинувачений, їх захисник, законний представник, інший власник або володілець майна, які не були присутні при розгляді питання про арешт майна, мають право заявити клопотання про скасування арешту майна повністю або частково (ч. 1 ст. 174 КПК); клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу (ст. 201 КПК); сторона кримінального провадження має право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК); сторона кримінального провадження має право звернутися із клопотанням провести допит, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК); сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого (ч. 1 ст. 243 КПК); у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді (ч. 1 ст. 244 КПК); у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому ст. 160-166 КПК, має право зобов'язати слідчого, прокурора, якщо клопотання було подано стороною захисту, здійснити відбирання біологічних зразків примусово (ч. 3 ст. 245 КПК); за клопотанням сторони кримінального провадження суд має право дозволити доступ до відомостей, які були видалені з матеріалів досудового розслідування, що були в розпорядженні сторони обвинувачення (ч. 5 ст. 290 КПК).

Враховуючи викладене, варто констатувати не тільки важливість теоретичного дослідження інституту клопотань у кримінальному провадженні, а й доцільність узагальнення судово-слідчої практики у цьому напрямі з метою більш якісної та ефективної реалізації загальних засад кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за 2015 рік : [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html

2. Безкровний Є. А. Клопотання до органів прокуратури у кримінальному процесі / Є. А. Безкровний // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. - Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. - Вип. 24. Т. 4. - С. 154-156.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-УІ від 13 квіт. 2012 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/4651-17

4. Смагіна Д. В. Класифікація клопотань у кримінальному процесі України / Д. В. Смагіна // Вісник Академії адвокатури України. - 1(20). - 2011. - С. 135-139.

5. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14/page>.

6. Яновська О. Г. Протестна діяльність адвоката в кримінальному провадженні / О. Г. Яновська // Слово Національної школи суддів України. - 2013. - №. 4. - С. 124-130.